

Rapport 2012:21

Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus

Arkeologisk förundersökning 2012

Christer Carlsson

Rapport 2012:21

Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus

Arkeologisk förundersökning 2012

Christer Carlsson

Fornlämningsnr: 23
Åhus stad
Kristianstads kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:21

Omslag: Fjärrvärmeschaktet i Åhus hamn. Foto: Christer Carlsson

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Topografi	5
Historik och fornlämningsituation	5
Tidigare undersökningar	6
Resultat från förundersökningen	6
Referenser	8
Administrativa uppgifter	9

Fig. 1. Åhus i Kristianstad kommun

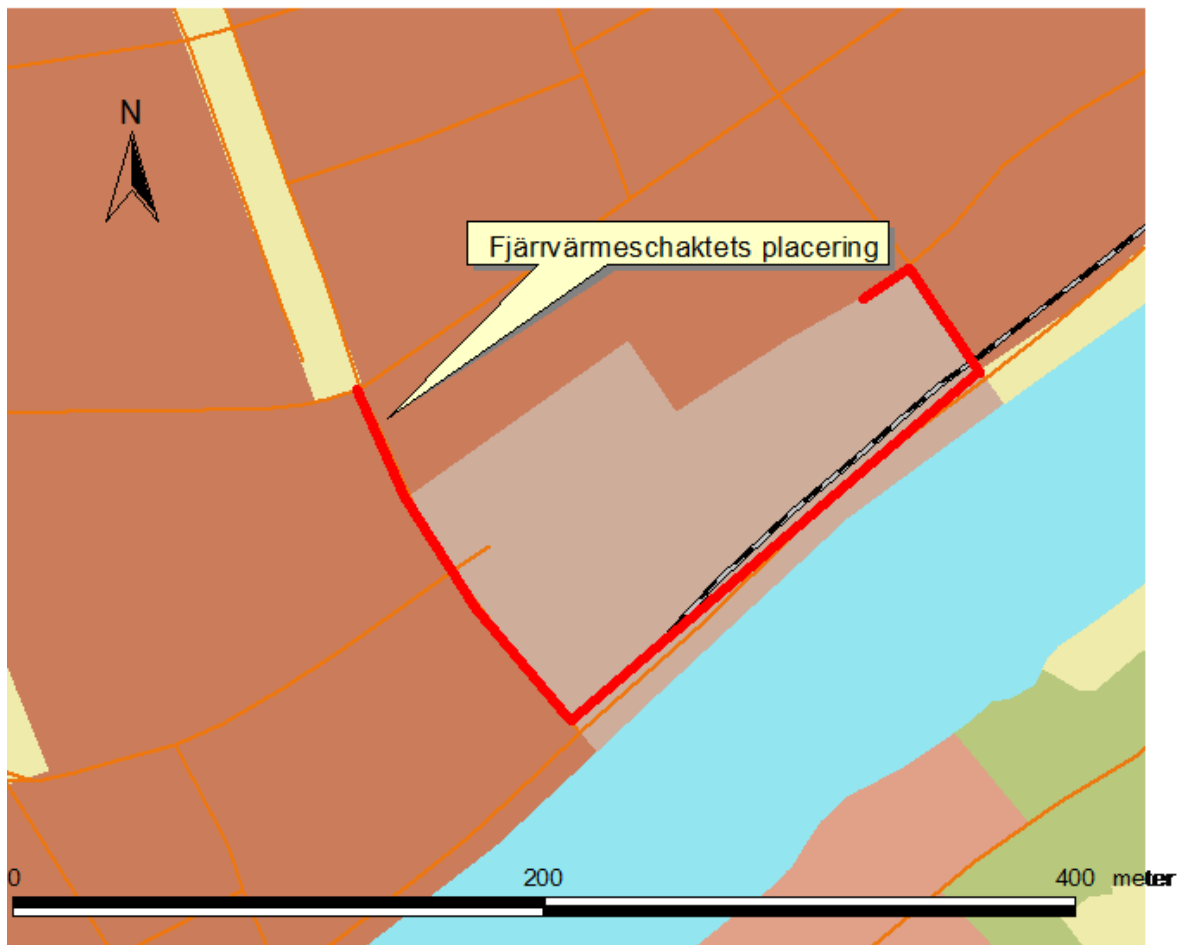

Fig. 2. Undersökningsområdets läge i Åhus

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi AB har utfört en arkeologisk förundersökning i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus stad, Kristianstad kommun, Skåne län. Undersökningen föranleddes av nedläggandet av en ny fjärrvärmeledning i nämnda gator. Vid arbetena påträffades endast ett fåtal lämningar av arkeologiskt intresse som en följd av att schaktet till stor del grävdes i påförda utfyllnadsmassor och genom redan utschaktade gatupartier.

Inledning

Sydsvensk Arkeologi AB utförde under perioden 12- 31 mars 2012 en arkeologisk förundersökning inom de södra delarna av Åhus medeltida stadsområde. Undersökningen föranleddes av schaktningsarbeten i samband med nedläggandet av en ny fjärrvärmeledning i området. Schaktet drogs genom ett område med förmodat stor arkeologiskt potential, men visade sig endast innehålla ett fåtal lämningar av arkeologiskt intresse (Fig. 1-2).

Bakgrund

Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av att C4 Energi AB önskade utföra nya rördragningar inom den södra delen av Åhus gamla stadsområde, RAÄ 23. Av denna anledning lämnade exploitören in en ansökan om tillstånd för ingreppen till Länsstyrelsen i Skåne län. Beslut i ärendet fattades i februari 2012 (Lst. dnr. 431-3696-12). Undersökningen genomfördes i form av en schaktningsövervakning 12- 31 mars 2012.

Topografi

Åhus ligger på sandslätten invid kusten, en dryg mil sydost om Kristianstad. Det är i huvudsak den omgivande fullåkersbygden som har satt sin prägel på området, även om det finns inslag av sandstrand och strandskog. Den historiska delen av staden Åhus är belägen omkring 5 m. ö. h. och ligger vid den nordvästra stranden av Helge å, strax innanför dess mynning. Kvarteret Spritan, vilken den nya fjärrvärmeledningen nedlades runt, är ett avlångt kvarter nere i stadens gamla hamnområde.

Historik och fornlämningsituation

Åhus omnämns som stad i en källa från slutet av 1300-talet. Dess kyrka anses vara från 1100-talet och till samma århundrade dateras även Aosehus, biskopsborgen, nära Helgeås mynning (Olofson & Röslin 1949 samt Medeltidsstaden 1984). Stads-muren är till viss del bevarad och har sannolikt tillkommit vid

mitten av 1300-talet. Det fyrkantiga torget mitt i staden torde ha skapats under 1200-talet och i samband med detta utformades även det anslutande rätvinkliga gatunätet. Staden hade under medeltiden även ett dominikanerkloster.

Hamnen var under medeltiden en livlig plats och stadens största inkomstkälla. Här bedrevs handel av handelsmän från en rad olika länder. Det aktuella undersökningsområdet var beläget inom den medeltida stadens södra delar, i den gamla hamnzonen ned mot Helgeå. Mycket talar dock för att hamnområdet under årens lopp har fyllts ut och att det aktuella fjärrvärmeschaktet därför till stor del drogs fram genom sentida utfyllnadsmassor.

Tidigare undersökningar

Ett flertal olika arkeologiska undersökningar har tidigare utförts inom kvarteret Spritan. År 1985 påträffades ett grophus, lerbottnar och fynd från främst 1200- 1300-talet (Persson 1985).

År 1986 påträffades även ett flertal hög- och senmedeltida gropar (Dahlén 2001) och 1992 upptäcktes även ett avsnitt av stadens gamla vallgrav i kvarteret (Pettersson 1992). År 1994 genomfördes även två olika undersökningar, vilka kunde påvisa kulturlager med keramik och andra föremål från perioden vikingatid-senmedeltid (Bondesson Hvid 1994a och 1994b). År 2005 utkom slutligen en tjock rapportserie om totalt 5 band om Kv. Spritan, vilken grundligen diskuterade kvarterets historia (Lenntorp 2005).

Resultat från förundersökningen

Den totala längden på schaktet för den nya fjärrvärmeledningen uppgick till ca 600 m. Schaktet var mellan 1- 2 m brett och varierade i djup mellan ca 0,7- 1 m. Schaktet drogs i sin helhet i befintlig och asfalterad gatumark.

Längs hela den ca 300 m långa sträckan i Gamla Skeppsbron nere vid Helgeå grävdes schaktet i påförda utfyllnadsmassor. Endast mot botten av schaktet framträdde ibland ett grått och leraktigt lager, vilket gav intryck av att ha avsatts vid kanten av Helgeå. Lagret innehöll bitvis små tegel- och murbruksbitar samt enstaka hushållsavfall i form av djurben. Ingen keramik eller andra fynd påträffades dock i lagret (Fig. 3).

Schaktets vidare sträckning upp längs de båda sidogatorna Vallgatan i väster respektive Snidaregatan i öster grävdes i sin helhet i redan omgrävda lager och/eller påförda massor. In på den tidigare tomtmarken längs Snidaregatan, där Åhus Vodkafabriks bakre entré idag är belägen, påträffades två nedgrävningar. Dessa nedgrävningar framträdde först i fjärrvärme-

Fig. 3. Det gråaktiga lerlagret syns på bilden i profilväggen av fjärrvärmeschaktet nere vid Gamla Skeppsbron. Lagret hade avsatts i kanten av Helgeå genom äldre tiders aktiviteter på platsen. Foto av författaren från öster.

Fig. 4. Där den östra delen av fjärrvärmeschaktet svängde in mot vodkafabrikens bakre entré fångades en rest av ett kulturlager i schaktväggen. Foto av Nils Johansson från söder.

schaktets profilvägg, men tolkades båda två som recenta lämningar.

I profilväggen fångades längs samma delsträcka även en ca 10 m lång rest av ett möjligt kulturlager. Detta kulturlager gav intrycket av att vara fetare och mer finkornigt än de omgivande massorna, men lagret kunde inte dateras närmare (Fig. 4).

Inga övriga lämningar av arkeologiskt intresse påträffades vid den arkeologiska förundersökningen. Området bör dock, på grund av sin rika historia och sin höga arkeologiska potential, hållas under fortsatt antikvarisk kontroll vid framtida ingrepp.

Referenser

Bondesson Hvid, B. 1994a. Förundersökning 1994. Kv. Spritan 5, Åhus socken, fornlämning 23, Skåne. Kristianstads läns museum. Kulturmiljöavdelningen. Kristianstad.

Bondesson Hvid, B. 1994b. Förundersökning 1994. RAÄ 23, Kv. Spritan 5, Åhus socken, Skåne. Kristianstads läns museum. Kulturmiljöavdelningen. Kristianstad.

Dahlén, J. 2001. Rapport. Arkeologisk undersökning 1986. Kv. Spritan 3-4, Åhus socken, Kristianstad kommun, Skåne. Regionmuseet/Landsantikvarien i Skåne. Kristianstad.

Lenntorp, K-M, 2005. Wor fruis have. Arkeologiska undersökningar i Kv. Spritan 1994- 96. Del 1-5. Regionmuseet Kristianstad. Landsantikvarien i Skåne. Kristianstad.

Medeltidsstaden nr 52. Åhus. Red. B. Rosenberg. Rapport utgiven av Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Stockholm 1984.

Persson, H. 1985. Antikvarisk kontroll med efterföljande provundersökning med anledning av nybyggnation, 10- 12 oktober 1983. Kv. Spritan 4, Åhus socken, Skåne. Skånes Hembyggsförbund. Landsantikvarien i Kristianstad län. Kristianstad.

Pettersson, D. 1992. Förundersökning. Kv. Spritan 9, Åhus, fornlämning 23, Skåne. Kristianstads läns museum. Kulturmiljöavdelningen. Kristianstad.

800 år i Åhus: Utgiven med anledning av Åhus 800-årsjubileum 1949. Red. Olofsson, C. & Röstin, S. Kristianstad 1949.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	120012
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-3696-12
Datum för beslut:	2012-02-29
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Åhus
Fastighet:	Vallgatan, Gamla Skeppsbron, Snidaregatan
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3E 0b
Koordinatsystem:	RT90, 2,5 gon väst
X koordinat:	6200453
Y koordinat:	1405844
Höjdsystem:	RH 2000
M ö.h.	1,5- 2 m. ö. h
Fältarbetstid:	2012 03 12- 2012 03 31
Antal arbetsdagar:	2
Antal arkeologtimmar:	16
Antal maskintimmar:	-
Exploateringsyta:	600 m ²
Undersökt yta:	50 m ²
Platschef:	Christer Carlsson
Personal:	Nils Johansson
Underkonsulter:	NCC
Uppdragsgivare:	C4 Energi AB
Tidigare undersökningar:	Persson 1985, Dahlén 2001, Lenntorp 2005, Pettersson 1992, Bondesson Hvid 1994a Bondesson Hvid 1994b
Fynd:	-
Dokumentationsmaterial:	Ritningar och digitala foton, Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	26 000 SEK

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
6. Husbyggnation inom fastigheten 61:113, Gualöv socken, Bromölla kommun, SU 2011, Christer Carlsson
7. Öllsjö 67:1, Skepparslöv socken, Kristianstad kommun, AU 2011, Ylva Wickberg
8. Skanör 40:12, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
9. Provgropar inom Kristianstad 4.4, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2011, Christer Carlsson
10. Vintrie Park – område C1. Fastighet Vintrie 20:1, Bunkeflo socken, Malmö kommun, FU 2011. Kristian Brink
11. Fastigheten Kristian IV, Rådhuset, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, SU 2011, Christer Carlsson
12. VA-ledningar i Järnvägsgatan m.fl., Ängelholm, Ängelholms kommun, FU 2011, Jan Kockum
13. Sankt Gertrud 4, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2012, Per Sarnäs
14. Kabeldragning vid Östra Centrum, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
15. Borgeby 16:8. Ny maskinhall 2011, Lomma kommun, FU & SU 2010-2011, Lars Salminen
16. Rödragning inom Kristianstad 93:1, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
17. Tygelsjö 76:1. Tygelsjö socken, Malmö kommun. FU 2011, Joakim Frejd
18. Kvarteret Minerva 24, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. FU, schaktövervakning, 2012. Thomas Linderöth
19. Dösemarken – Limhamn 155:501, Malmö 126 & 129, Hyllie sn, Malmö Stad, Skåne, SU 2010. Åsa Berggren & Kristian Brink
20. Degeberga 26:3, Degeberga socken, Skåne, SU 2011. Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus, Åhus stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson

